

תורת הפה - חנוכה

נודע בשערים שאחד מן העניינים היסודיים של חנוכה הוא ענין התגלות והשפעות האורות דתורה שבעל פה, כי נודע שתורת הפה הוא ההכנה של המקבלים לתורת הכתב שהוא רצון השי"ת. ובחנוכה, כשעמדו החשמונאים לנצח על אויביהם ולהודות לבוראם על הניסים הנסתרים שעשה להם, אז העלו בני ישראל מים נוקבין למעלה על ידי הכנתם הפרטים, שהוא בחינת תורה שבעל פה, וגרם השפעה של רצון ממעלה למטה, שהוא בבחינת תורה שבכתב, ועל ידי זה נתקשרו תורת הכתב עם תורת הפה בקשר אמיץ. וזה מה שאמרו חז"ל (יומא כט.) שהנס דחנוכה לא ניתן להכתב, כי כל המשמעות של חנוכה הוא בחינת תורת הפה, שהוא התגברות המקבלים דייקא. וזה מה שכתוב הכהן גדול זי"ע בפרי צדיק (חנוכה אות א'), "והיינו שנרות חנוכה הם גם כן להאיר אור תורה שבעל פה, ועיקר נס חנוכה ומצותיה בא על ידי כהניך הקדושים שהם המאירים אור זה בלב ישראל" עכ"ד. ועיין שם עוד שכתוב באריכות אודות קליפת יון שהם הזה לעומת זה של חכמת הפה דתורה שבעל פה, וז"ל מפאת חשיבתם, "וכבר אמרנו שהם היו בקליפה זה לעומת זה כנגד קדושת תורה שבעל פה שהיה עיקר התפשטותו על ידי שמעון הצדיק שהיה משיירי כנסת הגדולה וממנו התחילה שלשלת המשנה, ובימיו היה אלכסנדר מוקדון (יומא סט.) ואז התחילו חכמת יונית על ידי אריסטו שהיה בקליפה כנגד תורה שבעל פה וכו' ועל כן רצו הם לבטל תורה שבעל פה מישראל" עכ"ל¹, וכן באות כ' שם כתב שהקב"ה מקיים מצות נר חנוכה על ידי השפעת שפע דתורת הפה².

¹ ובקיצור מילין, כי מקוצר המשיג ומעלת המושג אי אפשר לבאר כאן הסוגיא של חכמת יון ותורת הפה, שהם עומדים זה מול זה, זה בחיצוניות וזה בפנימיות, אקדים הקדמה א' תורת הפה הוא בחינת בינה כמבואר בספרים (עיין מאמר בינה) ונודע שבינה הוא בחינת שמיעה, להבין דבר מתוך דבר על ידי השמיעה הפנימית כמו שאמר הכתוב "אזן מילים תבחן", והוא הבנת הדבר בתוך החכמה של תורה שבכתב שהוא בחינת ראייה, "לבי ראה הרבה חכמה", ולכן תורת הפה התחיל עם שמעון הצדיק שהוא מלשון שמיעה, אבל אריסטו וחבריו רצו להשיג החכמה בבחינת ראייה - שהוא כל חכמתם לדורותיו, לא לבטה אפשריות אל הכנה פרטית אלא "לגלות" כביכול האמת לאמיתו בעינים בבחינת חכמה, ולכן תמיד נקרא "חכמת יון" ולא בינת יון, ולכן דוקא פיתו של יפת באהלי שם, כי היופי הוא למראית העינים, וכל עבודתם הוא בבנינים חיצונים הנראים יפה לעינים, כי רצו לתפוס בחינת הראיה בחכמה, אבל החכמה של כנסת ישראל, מצד בני ישראל עצמם, תמיד מקושר לבחינת השמיעה ועיין כל הספר של הרב הנזיר זי"ע קול הנבואה שמסביר באופן נפלא איך כל התהליך של חכמת ישראל לדורותיו הוא בבחינת "הגיון השמע" ומקושר בהחלט לקול פנימי לעומת האור החיצון שמקושר לראיה.

² ועיין עוד פרי צדיק חנוכה אות ה' באריכות.

ובכדי להבין הקשר בין תורה שבעל פה וחנוכה צריכים להזכיר מה שמבואר במאמר הקודם אודות התגלות החושך העליונה בחנוכה דוקא, כי מבואר שם שדוקא על ידי החושך העליון של עלמא דבינה נצחו ה"בני בינה" על היונים שנקראים על שם החושך התחתון, חושך זה יון, והענין הוא שעיקר תורת הפה הוא הגמרא, בפרט תלמוד בבלי, שנשתלשל מן המשניות של חכמי המשנה. ועל התלמוד בבלי אמרו חז"ל (סנהדרין כד.) במחשכים הושיבני כמתי עולם, אמר רב ירמיה זה תלמודה של בבל. נמצא שכלליות הגמרא נקרא בשם חושך. וצריך ביאור כי הלא בדרך כלל התורה מתיחסת לאור בבחינת "ותורה אור", וכן אפילו חכמה בעלמא מאירה את פני לומדיה, ק"ו התורה דאיהו רצון השי"ת ואיך אומרים חז"ל שחלק עיקרי מן התורה מתיחס אל החושך, עד שהוא נדמה לבחינת המיתה, "כמתי עולם". ובכדי להבין מקצת מן המקצת אתחיל עם דברי אדמו"ר הזקן זי"ע (תורה אור, חיי שרה ד"ה ויצא יצחק), "וזהו ויצא יצחק לשוח בשדה ולפנות ערב, לפנות הערב והחושך. דהנה התורה נשתלשלה בחשך כמאמר "במחשכים הושיבני" זו תלמוד בבלי, שנשתלשל למטה אפילו בשקר, ולמה הוא כך, כדי לפנות הערב והחושך, ויהי אור כמאמר "לעת ערב יהיה אור גדול", כמשל מי שרוצה לראות איזה דבר צריך הוא לכנוס בתוכו כדי לפנותה, אבל לא שישאיר בתוכה, גם מה שנשתלשלה התורה ונתלבשה בחושך טענות שקר הוא כדי לפנות החשך לאתהפכא חשוכא לנהורא, וכן העוסק בתורה לדחות החושך והקושיות המסתיר על השכלת הדין האמת לאמיתו ולמצא האמת גילוי רצון עליון ב"ה" עכ"ל, דהיינו שבכדי לגלות האור האמיתי שבפנימיות הרצון של השי"ת צריכים לירד לתוך הקושיות והחושך, כי שם דוקא טמון הניצוצות היותר מעולות מפאת שורשם העליון יכולים להתלבש מטה מטה בעומק נחת, וכדי לתת היכולת לכל בר ישראל לגלות האור העמוק שבתוך החושך יסד הקב"ה הענין של תורה שבעל פה, ששם מתרבה החושך והשקר בכל מיני טענות ותיובתות ועל ידי הירידה להחושך מתגלה אור יותר גדול, בבחינת חושך העליון, שדוקא על ידי ההסתר והקושיות מתגלה שגם יש אור, ובתוך הגבורות עצמם יש התיקון האמיתי והדברים מבוארים באופן נפלא בכתבי בנו האדמו"ר האמצעי זי"ע³ וז"ל (שערי אורה, כ"ה בכסלו ד"ה כ"כ), "ולכן אמר במחשכים הושיבני, זה

³ ואפשר לומר שהאי סוגיא של התגלות האור מתוך החושך, וכן מעלת החושך על האור הוא אחד מעיקרי התורה של אדמו"ר האמצעי, לדוגמא בספרו הנהדר על התורה תורת חיים, כמעט לא נמצא דף אחד שאינו מדבר על מעלת החושך על האור, ומעלת שורש התהו על התיקון, וכן מעלת הגבורות על החסדים, ומעלת החומר על הצורה, וכן בשער כתבים כמו שערי אורה ונר מצוה ותורה אור, ופרט בקונטרסיו המרובים, ואפשר לרמז שכתוב בכתבי המקובל רבי לוי יצחק (פנימי לוי יצחק ל"ד) שג' אדמו"ר"י חב"ד, הבעל התניא, אדמו"ר האמצעי, והצמח צדק מכוונים מול חכמה, בינה, ודעת ונמצא שאדמו"ר האמצעי הוא עומד מול התגלות הבינה, וכן מבואר שם שלסיבה זה קרא הרב לרוב ספריו בשם "שערי" או "שערי" כי בבינה יש נ' שערי בינה

תלמוד בבלי שנקרא מחשכים כמו ההולך בחושך שלא יראה אור, כך לא יכלו לעמוד על אמיתת הטעם של הלכה ודין לא יעלה בהשקפה ראשונה שמשגי הטעם שבה לאמיתתו להניח דבר בהסכם, אדרבה יקשה בעיניו מיד על הטעם ויהיה קשה לו מאד להבין ולהשיג עומק המושג בה, וזהו נקרא העלם אחר העלם עד שיאריך הפלפול כמו כ"ד קושיות וכ"ד פרוקים שהוא טורח ויגיעת השכל וכו', וזהו "במחשכים הושיבני" וכו' אם כן מה שהשיג והשכיל בהשקפה הראשונה שהיה נקרא אור, מי נחשך האור הזה כי אבד ונתבטל לגמרי, ועל כן יקרא בשם חושך כמו שאדם הולך בחושך ולא יראה אור, כך מניעת השגת האמת נקרא חשך והעלם, ולזה אמר במחשכים הושיבני דוקא כי עיקר הפלפול הוא המחשיך האור בחושך בהעלם אחר העלם והיינו מחשכים לשון מפעיל, וכו' ורק מחמת הפלפול שיעשה חשך והעלם יבא אחר כך אור גדול הרבה יותר מאור הראשון שהיה לו בהשגות הראשונות שנסתרו ונתעלמו על ידי הקושיות ותירוצים, ולא היה בא לאור אמת כזה, ונמצא זה האור האחרון שאחר החשך הקדום ממקום גבוה מאד ירד, שאין לאורות השגות הראשונות ערוך לו כלל עד שכולן כשקר לגבי האמת כו' ובזאת ניכר יתרון מעלת החשך על האור, וזה שכתוב "יתרון האור מן החושך" דוקא, וכו' שעל ידי הפלפול נבוכים המה בהעלמות וקושיות רבות שנקראים מחשכים, מזה דוקא יבא להם יתרון האור" עכ"ל. נמצא שעל ידי החושך שבתורת הפה מתגלה אחר כך אור נפלא דאיהו באמת החושך העליון המתגלה על ידי מיתוק הגבורות, שכבר ביארנו כמה פעמים דהוא בחינת בוצינא דקרדנותא האור שמתגלה דוקא על ידי החושך. ונודע שדין נותן הגבלה לכל דבר, בחינת מדידת המידות ונעשים על ידי זה ריבוי פרטים לעומת הכלל הוא בחינת חסד בלי שום הגבלה, ולכן תורת הפה נידון כפרטי פרטים שנמדדו על ידי קו המדה דאיהו שורש העליון של הגבורות, גבורה דעתיק שהוא בוצינא דקרדנותא⁴ וכל זה מיוסד על דברי הזוהר הקדוש (חלק ג' רנז). שמתיחס תורת הפה לגבורה, וז"ל "אורייתא דבעל פה מסטרא דגבורה" וכן (הקדמת התיקונים י"א). "תורה שבעל פה מפי הגבורה ניתנה", כי תכלית התורה שבעל פה הוא לגלות החושך דקושיה ודוקא מתוך החושך להמתיק החושך והדינים בסוד אין הדינים נמתקים אלא בשורשם, ותראה דבר נפלא שמבואר בדברי חז"ל (מדרש תנחומא, פרשת נח אות ג') אודות המציאות האמיתי של תורת הפה, וז"ל, "ועל תורה שבעל פה נאמר "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים", וכתוב, "ולא תמצא בארץ החיים", ומאי לא תמצא בארץ החיים, וכי

כנודע, וכל היסודות של הפיכת הסדר הראוי של חו"ג או חומר וצורה מושרש בבינה כמו שכתב האר"י (פרע"ח פורים) "ונהפוך הוא" ההיפוך על ידי בינה שנקרא הוא, והוא בחינת "עולם הפוך ראיתי" כי עולם הבא איהו עלמא דבינה ואכמ"ל, וכן מבואר בשם הרבי זי"ע (ליקוטי שיחות) שאדמו"ר האמצעי היה בחינת בינה ולכן כתב בהרכבה גדולה בסוד "רחובות הנהר".

⁴ ועיין כל זה בדברי הרבי רש"ב, המשך ס"ו פרשת תולדות ד"ה ויתן לך.

בארץ המתים תמצא, אלא שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שמבקש ענג העולם, תאווה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר, "זאת תורת אדם כי ימות באהל", וכן דרכה של תורה פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ולפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה, שנאמר, כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל וכו' וזו תורה שבעל פה, שהוא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחשך, שנאמר, העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר, בטמא וטהור, ולעתיד לבא, "ואהביו כצאת השמש בגברתו" עכ"ל, ואחד הביאורים לענין זה הוא שמבואר בהתיקונים (פתח אליהו) שתורת הפה איהי בחינת מלכות, ונודע שבחינת המלכות הוא התגלות הדבר להתחוננים, וה"איך" וה"מה" של הדבר המתגלה. ולכן משום שהמלכות הוא כבר בבחינת גילוי להנבראים אז שייך שם קלקול הנבראים, ששם נמצא הטוב והרע, הטמא והטהור, הכשר ופסול והמותר ואסור⁵ ושם יש אחיזה קצת להחיצונים, כמו אלו שמערערעין על אמיתות תורה שבעל פה ר"ל, שהם בחינת הערב רב שלוחמים כנגד בחינת משה דאותו הדור⁶ ועל המלכות נאמר "רגליה ירדו מות" דהיינו שהמלכות, או בחינת תורת הפה יורדת למקום המיתה שהם העולמות הפירוודים ששם שולטים הסט"א שרוצים לינק מן הקדושה ולפגם הקדושה של תורת הפה⁷ אבל כשממתיק הדינים של תורת הפה, שהם דיני המלכות,

⁵ והם כנגד הו"ק שנפלו בזמן שבירת הכלים כנודע עם כללות המלכות והם כנגד ששה סדרי משנה, לברר ולתקן הכלים הנשברים שנפלו למקום המיתה, "כמתי עולם" ועל ידי לימוד המשנה מתעוררת הנשמה להעלות מ"ן בשברי כלים ורפ"ח ניצוצין למעלה ולהמשיך מ"ד בתורת הכתב לחבר ולתקן הנשברים, שהם בחינת ב"ן, נוקבא, מלכות שהוא תורת הפה שמקבלת מן הכתב כתכונת האשה והתיקון הוא על ידי מ"ד דשם מ"ה בחינת אדם הרוכב על בהמ"ה דב"ן, ובהתחברותם יחד, דהיינו מ"ה וב"ן נעשה זמ"ן (גר"א, עטרת צביל) והוא בחינת זמ"ן נק"ט, שהם הששה סדרי משנה כנודע מהקדמת התיקונים, כי כל התיקונים נעשים "לפי זמנם" כמו שכתב הרש"ש בנהר שלום ורחובות הנהר, ועיין מאמר שית אלפי שנין הוי עלמא בסוף הספר באתי לגני זי"ע ואכמ"ל והי"ב.

⁶ עיין תיקון כ"א עם ביאור הגר"א באריכות וכן פרק א' לספרא דצניעותא עם ביאור הגר"א ד"ה תתקע"ד דורות.

⁷ ודוקא הרגלים ירדו מות, לא רק המלכות אלא גם הרגלים שהם נצח והוד כנודע, שהם רגל ימין ורגל שמאל, והם התניאים והאמורים כמבואר בתיקון כ"א (ועיין קהלת יעקב ערך תנא) ואע"פ שרגל ימין נשאר בקדושה בסוד נצח ישראל לא ישקר, ברגל השמאל יש פגם בבחינת "הודי נהפך עלי למשחית" ו"כל היום דוה" אותיות הוד, ששם אחז הס"מ בפגישתו עם יעקב אבינו שהכה את ירך רגלו, שהוא אחיזת הס"מ בתלמידי חכמים שומרי התורה כנודע מדברי הרמב"ן שם והם דורו של שמד שיש קצת אחיזה שם והוא באמת הדור של חנוכה ששם אחז הנחש דאיהו יון על הת"ח שהם בעלי תורת הפה, רגלי המלכות שירדו מות, ולכן מוזכר

דינא דמלכותא דינא, אז מתעלין כל המלכות לשורשה האמיתי שהיא למעלה בראש הכתר בבחינת ריאשא דלא אתידע, וגם תורת הפה מתעלה למקומו הראוי לעילא בראש תורת הכתר, בבחינת אשת חיל עטרת בעלה כנודע ומתגלה למפרע שכל הקושיות וכל הסתירות והדינים שהיו בתוך החושך של מלכות פה, תורה שבעל פה, כולם היו לצורך החושך העליון שהם גבורות הנמתקים ושלהובי רחימו שמתעוררים בצפון בסוד "מה רב טובך אר צפנת ליראיך".

וזהו מה שכתוב המקובל רב יצחק אייזיק חבר זי"ע (מים אדירים עם ביאור באר יצחק הארה ע"ה ד"ה בבלי) וז"ל, "והענין הוא כי פלפולא דאורייתא, עיקר פנימיות התורה מתגלה על ידה אבל הוא בהעלם גדול בסוד אור הגנוז והוא כמו שכתוב למעלה שהדינים הם גדולים יותר מן החסדים כשהם ממותקים, ולכן פלפולא דאורייתא הוא בהעלם גדול ובא על ידי טורח, ועל ידה מוציאים נהורין דאורייתא, אור הגנוז בה, ולכן אמרו שזהו במחשכים הושיבני וכו' סוד גניזת אור, ועל זה נאמר "מגלה עמוקות מני חושך" עכ"ל. ובמה שסיים הרב ז"ל שתורת הפה הוא בחינת "מגלה עמוקות מיני חושך" אפשר לומר שעיקר העמקות שהוא חפירת החיצוניות, כמו יצחק אבינו שחפר הבארות, הוא רק על ידי החושך והגבורה, כי באור וחסד, בלי טירחה וקושיות אין שום צורך להתגברות הכח לשלוט על המניעות וההסתרות. ואפשר לעמוד בפשטות כמו שמורגל בפי העם "חסד פשוט", אבל אצל הגבורות והחושך אי אפשר לעמוד בפשטות כי אין שום מציאות של "גבורה פשוט" כמו שאמר הלשם שבו ואחלמה בספר הדע"ה (חלק א' הקדמת הספר). וזה מה שכתב הכהן זי"ע (מחשבות חרוץ אות י"ז), "וזהו יסוד והתחלה לתורה שבעל פה, ודברי סופרים החביבים עוד מדברי תורה (ע"ז לה). ואף על פי שהוא העלם, הוא התגלות יותר. כי כן הוא תוקף ההתגלות כאשר הוא מתגלה גם בהעלם, וכפי תוקף ההעלם כן הוא תוקף ההתגלות, כדרך שאמרו חז"ל, "במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל שהוא ההתגלות שבתכלית החשכות וההעלם" עכ"ל⁸ ועכשיו שדברנו קצת אודות המציאות של תורת הפה, אפשר לבאר קצת על הדרך של המיתוק שנעשה כשלומדים תורת הפה, כי כבר ביארנו לעיל שבתורת הפה יש קושיות ופלפולים שמורים על הקליפות שמסתירין האור של האמת, ואף על פי שאלו הקליפין הם לצורך גבוה, דהיינו לגלות האור ביתר שאת ולגלות החושך העליון, מכל מקום צריכים להפריד הקליפות והשמרים מן המושכל האמיתי

בהמקובלים (פרע"ח חנוכה) שיש מחלוקת אם חנוכה הוא בנצח או בהוד, ובאמת שניהם אמת כי התרי רגלין עולין כאחד כנודע, בחינת "ורגליהם רגל ישרה" ושניהם ירדו מות, ובחנוכה שהוא תיקון תורת הפה מן הקליפין ומן השמרים אז עולין שניהם ביחד בבחינת הריקוד כנודע מדברי מוהר"ן (תורה מ"א) ואכמ"ל באלו הדברים.

⁸ ועיין עוד בספר פוקד עקרים (אות י"א) באריכות והוא יסוד נפוץ בכל כתבי רב צדוק הכהן זי"ע.

דקדושה. וזה מה שכתוב רבינו רב חיים ויטאל זי"ע (פרי עץ חיים - שער הנהגת הלימוד, שער המצות פרשת ואתחנן) על רבו, רבינו האריז"ל זי"ע, ש"גם ראיתי כשהיה קורא בהלכה בין החברים, היה מקשה בכח עד שהיה נלאה מאד, ומזיע זיעה גדולה, ושאלתיו למה עושה כן, והשיב לי כי עסק ההלכה הוא לשבר את הקליפה שהוא סוד קושיות ולזה צריך האדם מאוד, ועל זה נקראת תורה תושיה, שמתשת כוחו של אדם" עכ"ל נמצא למדים שעיקר הפלפול והקושיא ותירוץ שבו מתעסקין הבעלי תריסין הוא הוא המיתוק של הדינים והקושיות, ועל ידי פעולות השונות של מלחמת השכל זומרים השמרים והקוצין מן הכרם הקדוש, וז"ל של רמח"ל זי"ע בספרו אדיר במרום (ל"ט), "והנה ידעת כי המחלוקת והפלפולים שעושים בתורה, הם לשבר הקליפות ולהעביר הקושיות שהם סוד ק"ש ותב"ן וכו' ויש איזה מקומות שהס"א גורמת סיתום, וזה נקרא קושיא, ואז צריך להתעורר בכח אורות של גבורה להעביר משם הס"א" עכ"ל, וכן כתב שם (מ"ז) ש"גם המפלפלים למטה בלא זאת הידיעה, ושקלא וטריא בהלכה, מתקנים תיקונים כאלה וענייני ההבערת הס"א הסותמת" עכ"ל⁹.

והאי סוגיא מקושר גם כן להחטא של הכאת הסלע במי מריבה כנודע כי בלי החטא היו בני ישראל משיגים התורה שבעל פה בלי טורח ובלי קושיות, אבל על ידי סיתומי הערב רב נגרמו המעשה, ולכן משה רבינו ע"ה גנוז בצלמא דלאו הגון ליה בגיא והם י"ג מידות שהתורה נדרשת בהם (אדרת אליהו עם ביאור הבאר יצחק, פרשת וזאת הברכה) שעל ידיהם מתקשרין תורת הכתב עם תורת הפה, כי י"ג בגי' אחד ואהבה, והוא באמת ירידה גדולה לצורך עליה כי עכשיו יש אתפשטותא דמשה בכל דר ודר (עיין תיקון כ"א עם דברי הגר"א) כמו שאמרו חז"ל על

⁹ וכאן המקום להאריך קצת בראשי פרקים דכמה סוגיות חמורים שכדאי להביא בהאי מאמר אבל משום שאין כאן עיקר מקומם אזכיר אותם בקיצור נמרץ, מה שכתב הרמח"ל באדיר במרום שצריכים לבטל קליפות דק"ש ותב"ן מן הפנימיות, מובן על פי מה שכתב במקום אחר (תקט"ו תפילות תפילה נ"ד) ש"זורקים ק"ש ותב"ן שהם עשוי וישמעאל מן החט"ה שהם כ"ב אותיות התורה", כי השני קליפות העיקרים שהם שורש שער הקליפות דע' אומות העולם הם עשוי וישמעאל, שהם השור וחמור שאסור בחרישה ביחד ואכמ"ל, והם לוחמים כנגד הבנת התורה כמו שאמרו חז"ל שקודם קבלת התורה הוצרך הקב"ה לכבוש שני אומות האלו על ידי הגילוי שאינם רוצים לקבל התורה, והם בחינת חו"ג דקליפה מול אברהם ויצחק, והם הם הק"ש והתב"ן כי ק"ש בגימ' ת' שהם ת' איש דעשוי הלוחמים כנגד יעקב ותב"ן בגי' ישמעאל, ושניהם מכסים החטה שהוא קדושת התורה, לחם דאורייתא (יפ"ת גי' תלמוד כמבואר בכתבי הגר"א) ולכן על ידי הפלפול זורמים הקליפות ומבטלין אותם על ידי החרב והכלי זיין דאורייתא, והם בבחינת א"ת וה"ב שדברו עליהם חז"ל (קדושין ל:) (וברכות נד.) שעל ידי הפלפול דחז"ל יש תיקון קצת לאלו "תרי המצורעין" שהולכים בתר המחנה דקדושה, כי א"ת וה"ב הם בגי' יש"ו ומחמ"ד (414) כמבואר בכתבי המקובל רב מנחם מאנדל משקלאב זי"ע, כי בתוהו ופירוד הם בחינת א"ת וה"ב אבל בתיקון נעשים "ואהבת" של בכל לבבך, אפילו יצר הרע והבן.

תירוץ יפה בפלפול "משה שפיר קאמרת", והוא בחינת האור הגנוז בתוך תורת הפה, אבל צריכים לירד עמוק עמוק למצוא נקודת האור והאמת כי עכשיו התורה, בפרט תורת הפה והאגדה שבו בגלות בתוך מעוי דנחש, סוד הו' הגדולה דגיחון שהוא אמצע התורה ממש כמו שאמרו רז"א (ועיין באריכות דברי הגריא"ח בבית עולמים על זה) והוא עמקות הענין של הלכה למשה מסיני כי תורת הפה דאיהי מלכות הוא מה שנקרא בפי חכמי הרז "כלת משה" ועיין באריכות לש"ס דעי"ה חלק ב' (דרוש ד, כ"א) בענין ר' עקיבא ומשה רבינו, ואחרון אחרון חביב מובא בזוהר הקדוש (תיקוני זוהר, י') שהגאולה ממצרים התחיל עם לימוד תורת הפה, "בקש ולבנים", בקושיא ובקל וחומר, כי דוקא על ידי לימוד הגמרא ממתיקין הדינים בשורשם והסוגיא ארוך מני ים ועיין בתחלת ספר אדיר במרום באריכות וכן תורת חיים לאדמו"ר האמצעי פרשת שמות).

וזהו סוד מה שכתוב הגר"א ז"ל (ליקוטי הגר"א ערך אלו ואלו), "וכל קושיא מצד הקליפה לשבר אותה והם היו תקיפים גדולים (התנאים ואמוראים) והיו משברים הקליפות, והיו צריכים לזה מצד השמאל", דהיינו שרק על ידי כח השמאל, שהוא כח הגבורה מכניעים וממתיקים דיני הקושיות. והוא על ידי השכל החרף, שהוא באמת פעולת הבינה, כי רק על ידי הבינה יכול להבחין בין אור וחושך ובין אמת לשקר, כי בחכמה אי אפשר לבטל הקליפות רק מבררין אותם כמו שכתוב בזוהר (פרשת פקודי ועיין ע"ח שער ל"ט, ג) "בחכמה אברתיהו", אבל קודם הבירור דחכמה צריכים ההבחנה דבינה ככלל הידוע של אור שבעת הימים הבעש"ט זי"ע שקודם כל המתקה צריכים הבדלה (עיין כתר שם טוב אות כ"ח). נמצא שבדרך הלימוד ממתיקים הדינים רק על ידי פעולת הבינה. והוא באמת דבר נפלא כי כבר אמרנו שתורת הפה מושרש במלכות ששם דיני הנוקבא שרגליה ירדו מות, ונודע שהדרך להמתיק הדינים דמלכות הוא להעלותה לשורשה העליון שהוא בינה, להגביה הה' תחתונה דשם הוי"ה לה' ראשונה דהוי"ה, ולקשר היראה דמלכות עם הנורא דבינה, ולכן כשם שהמיתוק בעלמות העליונים נעשה על ידי העלאת המלכות לבינה שהוא שורש הדינים ששם גנוז הבוצינא דקרדנותא, כך למטה בבחינת מעשה צריכים למח הבינה שהוא כח השמאל להמתיק הדינים של תורת הפה. וכשמתעלה הקושיות והמחלוקת של מלכות פה למעלה לבינה שם מתגלה הסוד (עירובין יג). "אלו ואלו דברי אלקים חיים", כי בעלמא דאלוקים חיים שהוא עולם הבינה (עיין קהלת יעקב ערך בינה והדברים ידועים) שם מתגלה שגם הקושיא וגם התירוץ עובדים ביחד לגלות האור העליון המתגלה דוקא בדרך החושך והגבורות¹⁰ ושכל השמרים והמניעות שבחיצוניות נראים

¹⁰ בס"ד "אלוקים חיים" הוא סוד השם דאכטד"ם שהם האותיות מעל אותיות אלקים, כי נמתק הדין בשורשו העליון כמבואר בשער הכוונות (ספירת העומר) והוא השם של בטחון כמבואר בעז"ה לקמן בדרוש

כחסרון לגבי תורת הפה באמת ובעמקם הם תכלית המכוון בתורה שבעל פה, וזהו הסוד של אלו ואלו דברי אלקים חיים, שבמקום הבינה זוכים לראות שכל הרע והסתר של מלכות והנהגת העולם הם באמת לתכלית הטוב האמיתי שגנוז בצפון ומוסתרת בחושך¹¹. ובזה אפשר להבין דברים סתומים של רמח"ל בתפילותיו הנוראים (תקט"ו תפילות נ"ד) וז"ל, "וימררו את חייהם בעבודה קשה וכו' כי תלמוד בבלי ובתלמוד ירושלמי שבהם עמל התורה (סנהדרין צט:): שנאמר בו כי אדם לעמל יולד, בעבוד עמל בעמלק שמכסה האורות מישראל, וגרם לכסא שישאר כס בא' שנעלם ממנו, שהרי א' בה אלו ואלו דברי אלקים חיים, וזה תורה בלי מחלוקת, ובשעה שזו נתעלמה לא נמצאת הלכה ברורה בכל מקום בעבור עמל דעמלק ששולט" עכ"ד¹².

ועל פי הקדמות האלו אודות המציאות של תורת הפה, וכן דרך לימודו לתכלית המיתוק, אפשר לבאר הקשר בין החושך העליון שמתגלה דרך הלימוד ובין החושך העליון שמתגלה בחנוכה, ואביא (...) כאן דברי הבני יששכר, שר דחנוכה, כדי לראות היחוד בין שני ענינים אלו וז"ל (מאמרי חנוכה - הלל והודאה, מאמר ד' אות ק"ג) "ואומר לך עוד, חנוכה במילואו כזה חי"ת נו"ן ו"ו כ"ף ה"ה בגי' בבלי וירושלמי, הוא סוד התורה שבעל פה, כי חנוכה לא ניתן לכתוב, רק הוא כתורה שבעל פה בתלמוד בבלי וירושלמי (בבלי בחינת רחל וירושלמי בחינת לאה) רחל ולאה אשר בנו שניהם את בית ישראל וכו' על כן קראו לימים האלה חנוכה, חנוך ה' היינו חינוך לגאולה האחרונה במהרה בימינו שתהיה בסוד ב' ההי"ן, על כן חנוכה במילצוי הנ"ל כגי' בבלי וירושלמי והוא סוד חנוכה אשר לא ניתן לכתוב רק נמסר בתורה שבעל פה בבבלי וירושלמי, כי הוא סוד תיקון של תורה שבעל פה אשר היה עמנו בגלות החל הזה" עכ"ל. לפי דבריו הענין הוא, שבחנוכה שזכו בני ישראל להמשכת הבית וקדושת השמן שמורה על

דלי"ג בעומר, וכל זה בבינה ולכן אלו ואלו עולה לגי' ע"ד שהוא סוד שם אכטד"ם, "בטחו בה' עדי עד" והוא עומק סוד התרגום כמבואר לקמן.

¹¹ כל זה על פי דברי הגר"א הנפלאים בליקוטי הגר"א ערך אלו ואלו ואריכות הגרי"ח בפירושו באר יצחק שם, וכן בספר שולחן הטהור לאדמו"ר הקאמארנא זי"ע (מצות תפילין) אודות תפילין דר"ת ורש"י, ועיין עוד אדיר במרום (רנ"ה) וכן דברי הריטב"א לעירובין (יג).

¹² ואודות התלמוד שהוא תמיד בבחינת נוקב"א יש חיוק המוזכר בגורי האר"י שהירושלמי הוא בלאה, עלמא דאתכסיה ושבבלי הוא כרחל, עלמא דאתגליא, והם כנגד בינה ומלכות ששניהם בנוק', עיין הגהות הרמ"ז לאוצרות חיים (אות ב'), ועיין עוד דברי רבינו החיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת ספרים אות ת') סימן נ"ו) ועיין דברי אדמו"ר האמצעי בספר שערי אורה (כ"ה בכסלו) באריכות נפלא, וכן דברי הרב יעשה משה חרל"פ בממעני הישועה (אות ל"ט) ואחרון חביב אדמו"ר החלוץ זי"ע בספרו ארץ חפץ ששם האריך בהאי סוגיא.

קדושת הכהנים העובדים בבית המקדש, זכו גם כן להארת תורת הפה, שהוא התנוצצות של אור הגנוז שמרוב מעליותו מתגלה רק בדרך ועמוד החושך, כי אית חושך ואית חושך מעל האור, והוא הסתר עליון, השורש של מלכות פה שהוא הספיקות הנמצאים ברדל"א כנודע, שיורדים מטה מטה עד שנתלבשים בספיקות של תורה שבעל פה, ולכן בחנוכה שרים כל בר ישראל "יושב בסתר עליון", כי שם בסתר העליון מכניעים האויבים ועומדים על יון, על ידי הסתר יושבים על יון, ובשעת הדלקת המנורה, שהוא בצד השמאל, להאיר החושך התחתון על ייד חושך העליון כמבואר במאמר הקודם מתגלה האור הגנוז מששת ימי בראשית, שהקב"ה בכבודו ובעצמו גנו לצדיקי יסוד עולם בתוך תורת הפה כמאמר הצדיק רבי פנחס מקארעץ זי"ע (עיין מדרש פנחס בתחילה, בני יששכר חנוכה אור תורה מאמר ב') "שהל"ו נרות של חנוכה הם כנגד הל"ו מסכתות שבתורה שבעל פה, כי תורה אור", והיינו שהאור הגנוז שמתגלה בחנוכה הוא הוא האור הגנוז בתוך תורת הפה. וידוע שהאור נגנו בצדיקי יסוד עולם כמאמר הכתוב "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה", דהיינו שהאור הגנוז בשית אלפי שנה דהוי עלמא ושעתיד להתגלה באלף השביעי שהוא שבת העולם, הנהגת הבינה שהוא עלמא דחירו נגנו בתוך היסוד, שהוא חי העולמים, וזהו "האור כי טוב", שטוב איהו ביסוד כנודע¹³ ובחנוכה מתגלה האי אור דאיהו האור של המתקת הרע למפרע דרך הצדיק, "ועמך כולם צדיקים", וזה מה שכתוב הרמח"ל בספרו קיצור הכונות (חנוכה) שבחנוכה מתגלה עטרת היסוד שהיה מוסתר בתוך ערלת יון, ועל ידי המילה זוכין לטעום טעם של אור הגנוז. וכל זה עולה למקום אחד והוא מה שנודע בספרים ומפי סופרים שהאושפיזה דחנוכה הוא יוסף הצדיק, ולכן כל שנה ושנה נופל חנוכה בפרשיות של יוסף הצדיק להראות שהמעשים של יוסף הם הם המעשים של חנוכה, ושהחן של יוסף הוא החן של חנוכה. ויוסף הצדיק זכה לגלות האור הגנוז, שהוא האור של תורת הפה כנודע מדברי הבעל הטורים (וישב ל"ז, ג) שהאהבה שנתן יעקב ליוסף שהוא היה הבן זקונים היה הידיעות של תורה שבעל פה כי זקנים הוא נוטריקון זרעים, קדשים, נשים,

¹³ ואין כאן מקום להאריך בענין גניזת האור של ששת ימי בראשית בתוך היסוד, שהוא באמת יסוד דבינה רדל"א כמבואר בכמה מקומות בכתבי הגר"א ותלמידיו זי"ע ועיין מאמר שמחת בית השואבה באריכות בענין הליתן הזכר שסירס אותו הקב"ה והאור שבא מתגלה דוקא דרך הדופן וההסתר. ויסוד מורה על טוב, כי טוב הוא גי' 17, השנים של יוסף הצדיק כשנגנו אורו בקליפת מצרים, והוא שם הדעת אהו"ה שהוא גי' 17 כי הדעת הוא שורש היסוד שעולה עד הכתר שהוא רדל"א בחינת הצניעותא, עיין ביאור הגר"א לספרא דצניעותא בתחילתו ועיין הקדמת הגאון רב י"מ מורגנשטערן שליט"א לספר הנורא יארוך עם שמ"ש.

ישועות ומועד שהם הששה סדרי משנה¹⁴ כי יעקב, איש יושב אהלים מורה על תורה שבכתב ויוסף בנו מורה על תורת הפה וזה מה שכתוב "אלה תולדות יעקב יוסף", והיונים רצו לבטל ההארה של ששה סדרי משנה כמו שאמרו רז"ל (ב"ר ב, ה), "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל", כי יוסף הוא בחינת השור כמו שאמר הכתוב "בכור שורו הדר לו", והוא ענין תורת הפה שיש יגיעה ויסורים רבים כמו השור שכתב עליו "הזורעים בדמעה ברנה יקצורו" כמו שביארו חז"ל (תענית ט). והוא ה"אור זרוע לצדיק"¹⁵ ויון רצו לבטל הקשר בין תורת יוסף ותורת ישראל שהוא תורת הכתב וזה מה שאמרו "אין לכם חלק באלקי ישראל" דוקא, כי יון היו מודים לדרגת הכתב שהוא בחינת החכמה כעין להבדיל חכמת יון, וראינו (מגילה ט). שהיונים היו מתרגמים התורה ללשונם. והענין הוא שיון הלכו אחר ראית העינים והחכמה בלבד, שהוא יפה לעינים כמו שכתוב "יפיתו של יפת באוהלי שם", ולא רצו לקבל הבינה של תורת הפה, ששם הקושיות והשאלות בלי תירוצים שחשבו שזה פוגם במעלת החכמה, ולא הבינו שדוקא על ידי תורת הפה שיש בו כל כך חושך זוכים לאור היותר עליונה שהוא האור דחושך. וזה עומק דברי המקובל רב מנחם מאנדל משקלאב זי"ע (ביאורי הרמ"מ, ליקוטים, תמונת האותיות) שכתב, "והן לנו נחלת אבות, תורה צוה לנו משה מורשה וכו' אך מי שיש לו יראת ה' בלבבו וחפץ למלאות ידו ולהבין התורה והמצוה להעלות חלק הירושה שלו מעילוי ליעלוי שלא יהיה אצלו במצות אנשים מלומדה וכו' אך הבא לעלות לרקיע השמים ליהנות מאור האמיתי ידוע שיש הרים גבוהים מאוד עד שיש הרי חושך המחשכין אור השמש מכל וכל וצריך יראה גדולה לירא מזה, כן יש בים החכמה תנין הגדול והוא חלק בלי קשקשת ואין קושיות כלל, כי הוא סוד תנין עור שאין לו עינים והכסיל בחושך הולך, ובקדושה נגדו סוד הליותן כלל התורה כמ"ש במקום אחר, והוא מלא קשקשת, בפרט בסוד האמונה כלל הכל שם הקושיות הרי חושך ששם הנפילים נופל וגלוי עינים, ובאמת הרים גבוהים ליעלים להיות יעל לעלות על ההרים, שלכן נקראו האבות הרים שהם עלו על ההרים הגבוהים וטחננון זה בזה בסברא ועקרן מכל וכל", עכלה"ק. והענין לפי השגתי הדף הוא שכשנכנסים לים דאורייתא לצורך ההכנה והתיקון נפגשים עם שני מהלכים שהם התנין הגדול דקליפה והליותן דקדושה, והם הסובבים את קדושת התורה, התנין הוא בלי קשקשת שמורה על הקושיות, שרוצה להשיג הכל באופן קל ונאה בלי שום יגיעה או סתירה, וזהו באמת סימן מובהק לטומאה, אבל הליותן

¹⁴ וביארנו לעיל שהששה סדרי משנה הם כנגד הו"ק שהיה בו השבירה וירדו לבורות נשברים שאין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, וכל הו"ק כלולים ביסוד כנודע בסוד "כל" וכולם מושרשים ביסוד דאיהו יוסף הצדיק.

¹⁵ ונודע שאור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ס"ת עקיבה, והוא עקיבה בן יוסף, ורבי עקיבה הוא האב של תורת הפה ועיין באריכות מאמר ל"ג בעומר וכן מאמר יצחק ושחוק.

שהוא הקשר דקדושה לקדושת התורה יש לו קשקשת, והם הקושיות והמחלוקת של תורה שבעל פה, שדוקא על ידי הקושיות "והרי החושך" שמסתירים "אור השמש" שהוא ברור כשמש מגיעים למיתוק החושך ואור גדול. והיונים רצו לתפוס המושכלות של התורה בלי שום קושיות כמו התנין העור שהולך בחושך, ולכן רצו לבטל הגילוי של תורת הפה, וכל זה היה על ידי החן של יוסף הצדיק כמו שאמר (בראשית ל"ט, ד) "וימצא יוסף חן", כי החן מתגלה כשבני ישראל מוציאים חכמת התורה מידי האויבים והחיצונים, כלומר כשהאומות רוצים לקחת התורה לשמם כמו יון, אז על ידי התגברות בני ישראל עליהם ופדיון התורה מתעלין חן כמו שהאריך מוהר"ן בתורה א' שלו, והדברים ידועים, וכן מתגלה על ידי הארת הבינה שהוא מיתוק הדינים כמו שכתב הקהלת יעקב (ערך חן), "חן הוא בגבורה כאשר משפיע בה הבינה ומאיר פניו, ועל כן חן הוא בלוי, כי החן הוא מעורר חדוה ושמחה ובינה מאירה פניו בשמאל והוא היין המשמח כמו שכתוב האריז"ל בפרע"ח שער הסליחות ובזה יובן מה שאמר (משלי ג, ל"ד), "ולענים יתן חן" כי ענוה הוא בחינת בינה וכו' ויובן מה שאמרו רז"ל (סוטה מ"ט:): שכל מי שיש בו חן ידוע שהוא ירא שמים, שבחינת יראה מצד הגבורה והוא על ידי התבוננות בגדלות יוצרינו, נמצא הוא בחינת גבורה על ידי הארת הבינה והוא בחינת חן" עכ"ל¹⁶ וזה החן של יוסף הצדיק הוא גם כן החן דחנוך שנעשה אחר כך להמלאך מט"ט כנודע. כי חנוך (עיין מדרש תלפיות ערך חנוך) זכה בחייו להפנימיות של תורה בעל פה שהוא היה מיחד יחודים בשעת עבודתו. וזהו כל הענין של תורת הפה, לגלות היחוד והאור דוקא מתוך עולם הזה שהוא עלמא דחשוכא הדומה ללילה, ועל ידי זה העלה חן להמתיק את דיני עולם הזה על ידי הארת הבינה שהוא שורש החן, ובזה זכה להיות מרכבה למט"ט, כי המלאך מט"ט שהוא הנער דיצירה, ששם שולט המשנה ותורת הפה¹⁷ מתגלה דרך יוסף הצדיק ששניהם מושרשים ביסוד

¹⁶ ומבואר שם ג"כ שהשם ששולט על הח"ן הוא ב"ט שהוא א"ת ב"ש דשמן, וצריכים לכוון אותו בשעת הדלקת המנורה כמבואר בדברי האר"י (פרע"ח חנוכה) והכל מקושר יחד.

¹⁷ בענין המלאך מטטרון יש אריכות נורא אודות מהותו ובחינתו בפרט בספרי הח"ן, ועיין ספר מלאכי עליון להגה"ר ראובן מרגליות עג-קת, ואם הוא דוקא ביצירה או גם בבריאה ועשייה עיין דברי המגיד מקאזניץ זי"ע בספר רמזי ישראל (פרע"ח כ.). שהמ' הוא ראש והוא בבריאה, מט"ט שהם הגוף והעיקר הם היצירה והרו"ן שהם הסוף הם בעשירה עיין שם נפלאות, ועיין קהלת יעקב ערך מט"ט לכמה דברים, ועיין דברי האר"י (ע"ח שער כסא פרק ז') וז"ל, "כי מטטרו"ן גי' שד"י שהוא ביסוד העליון הנקרא ח"י ואלו הם סוד ט"ט מן מטטרו"ן ושאר אותיות הם רמו"ן גימ' נוריא"ל וזה סוד והחיות רצוא ושוב וכו' כי רצוא גי' נוריא"ל שהוא סוד אותיות רמו"ן של מטטרו"ן ושוב גימ' שד"י שהוא כל השם של מטטרו"ן" עכ"ל, ואחרון חביב עיין בעל המגלה עמוקות שמזכיר פעם אחר פעם (אופן ...) שמט"ט הוא סוד יוסף וטוב נער ורבו של משה רבינו שגלה לו מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא ואכמ"ל.

העליון ומשם מתגלה האור הגנוז בתורה בעל פה, וכל זה מבואר באופן נפלא בדברי הקהלת יעקב (ערך משנה), וז"ל "משנה ביצירה בחינת מט"ט כלול מטוב ורע, על כן יש בו טמא וטהור וכו' והנה סוד המשנה הוא עץ הדעת טוב ורע וכו' שהוא סוד מטה משה דאתהפך ממטה לנחש והוא ביצירה ששם מחצה טוב ומחצה רע, ועל כן מטטרו"ן ו' אותיות נגד טהור טמא, כשר פסול ואסור מותר וכו' ועל ידי משנה מוריד נ' שערי בינה מאמא, ועל ידי זה מעורר הנשמה הקדושה שלו שהוא מבחינת בינה, ועל ידי זה אור הבינה משפיל הסטרא אחרא, וכן משנה ר"ת מוריד נ' שערי בינה וגם ר"ת מעורר שינת נשמה הקדושה וכו'" עכ"ל, נמצא שעל ידי לימוד תורת פה מתעורר הנועם של הבינה שמתגלה על כל היקום ולתקן ולמתק את כל הדינים של צד הרע שרוצה להסתיר ולהחליש את מעלת המשנה¹⁸ ולכן בחנוכה שרוצים לגלות החושך העליון של גבורות מתוקות, צריכים לירד לתוך החושך דיון שהם הקליפה היותר קרובה לישראל כמו שכתוב בזוהר הקדוש (זוהר חדש יתרו מד:): "ונוגה לו סביב, דא איהו מלכות יון, דסחרא לון נגה, ולא בהו נגה, דכתיב בהו סביב, בדין דלית בכל מלכוון דאינון קריבון לאורח מהימנותא כוותיהו וכו'" עכ"ל, ששם יש יכולת להפך הכל לטובה ולגלות שגם הקושיות וגם הסתירות הם לצורך הקישוט דתורת הפה¹⁹.

¹⁸ ועיין דברי הגר"א בפירושו להיכלות הזוהר אודות הקשר בין מט"ט ותלמידי חכמים ועיין פירושו לתיקון ע' ששם מבאר באריכות המציאות דמט"ט, ואגב אורחין נבאר קצת על הסוגיא דאחר שמקושר להסוגיא דחנוכה ומט"ט כי מבואר בחגיגה (יג.) שאחר יצא לתרבות רע על ידי שראה המלאך מט"ט יושב על הכסא יחשב שח"ו שתי רשויות יש, ויש אומרים שם שבבית המדרש היה משתמש בשירי יון שמורה על קליפת יון, כי יון רצו לבטל הקדושה של מט"ט שהוא קדושת תורת הפה וכן לבטל הקשר בין תורת הכתב והפה לומר ש"שתי רשויות הם" ולכפור בעיקר או לקצוץ בנטיעות, אבל עדיין יש קצת תיקון לאחר והוא על ידי רבי מאיר, שבתורתו דרבי מאיר יש היכולת לתקן אפילו אחר, והוא על ידי שרמו"ן מצא, פנימיותו אכל וקליפתו זרק, דהיינו שמצא שאחר נפגם על ידי הסוגיא דמטטרו"ן כי אחז בחיצוניות דמט"ט שהם המ' שבבריאה והרו"ן שבעשיה כמו שמובא לעיל בשם המגיד זי"ע שהם אותיות רמו"ן כמו שכתב האר"י (ע"ח שער מ"ז, ז) וזה פנימיות אכל, דהיינו פנימיות דמטטרו"ן שהוא ט"ט, ח"י עלמין, יסוד צדיק, וקליפתו, דהיינו רמו"ן שבחוץ זרק, וכל זה מבואר בפירוש של המגיד על תיקוני זוהר, אור ישראל).

¹⁹ וכל זה הוא מקושר לבחינת תרגום, כי תרגום איהו קליפת נוגה כידוע (עיין ליקוטי מוהר"ן תורה י"ט באריכות, וכן תורה פ"ב כחנינה) והוא קרוב לקדושה וצריך לברר ולהפריד כל הזוהמ' וכל הפסולת כדי להעלות הנגה לתחום הקדושה, ולגלות הלשון הקודש שבתרגום ולכן רוב תורה שבעל פה נכתב בתרגום ואין זה מקומו של דברים כי מאריך בעז"ה במאמר דל"ג בעומר, אבל נקודה נפלא ששייך דוקא לחנוכה הוא בדברי המגלה עמוקות (אופן ס"ו) וז"ל, ראה משה מה שיהיה בימי חשמונאי שאז יתקנו קליפת נגה, בסוד מלך עוזר ומושיע ומגן וכו' וזה סוד יג"ר שהדותא שאמר לבן ליעקב בלשון ארמי, שגלה לו ענין בית שני כשהיה ר"ג שנה

אז בא אנטיוכס ושחט החזיר על המזבח וזה היה שנת ר"ג וכו' ונמצא מאחר שהתחלתי לתקן קליפת נגה
אעברה נ"א לתקן עתה נ"א ר"ת נגה ארמית" עכ"ל והבן.